

KLYS remissyttrande över ny regional kulturplan för Västernorrland 2023-2026 (dnr: 21NHU202)

KLYS har tagit del av Region Västernorrlands remissförslag av regional kulturplan för perioden 2023-2026 (dnr: 21NHU202), och vill för de yrkesverksamma kulturskaparnas räkning härmed lämna följande synpunkter. Flera avsnitt i yttrandet avslutas med sammanfattande punktlistor med KLYS förslag till korrigeringar eller kompletteringar.

1 Inledning

KLYS – Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd – utgör en samlad röst för Sveriges kulturskapare i kulturpolitiska frågor och företräder via sina 14 medlemsorganisationer nästan 30 000 yrkesverksamma kulturskapare i Sverige. Dessa arbetar som bl a författare, dramatiker, journalister, bildkonstnärer, musiker, kompositörer, tonsättare, regissörer, skådespelare, filmare och dansare. Organisationerna samarbetar inom KLYS i frågor som rör kulturskapares villkor, t ex konstnärspolitik, upphovsrätt, arbetsmarknad, trygghetssystem och yttrandefrihet.

En av KLYS viktigaste frågor, som även gäller i arbetet med regionala kulturplaner och kultursamverkansmodellen, är att principen om armlängds avstånd används och värnas. Denna princip har skapats för att konsten ska kunna stå fri från politiska viljor och är av yttersta vikt för att konstnärlig frihet ska kunna upprätthållas och att demokratiska samtal ska kunna ske i samhället. Enligt principen ska konstnärliga och kvalitativa bedömningar inte göras av den politiska sfären utan av sakkunniga ämnesexperter, yrkesverksamma kulturskapare och konstnärliga ledare, t ex i särskilda referensgrupper. KLYS bevakar också bl a hur konstnärlig kvalitet och utveckling får utrymme, hur mångfalden inom kulturen främjas samt balansen mellan kultur- och aspektpolitik av olika slag.

KLYS vill påminna Region Västernorrland om att det i regeringens konstnärspolitiska utredning som presenterades våren 2018 konstateras att "förutsättningarna för konstnärer att etablera sig och verka i landets regioner behöver förbättras"¹ – något som fortfarande år 2022 är aktuellt att beakta, inte minst mot bakgrund av pandemin. Vi vill i sammanhanget också hänvisa till KLYS yttrande² över den statliga återstartsutredningen³, samt till KLYS valprogram⁴, där KLYS anger sina prioriteringar för ett starkt kulturliv efter pandemin.

KLYS – EN SAMLAD RÖST FÖR SVERIGES KULTURSKAPARE

Sveriges Författarförbund, Dramatikerförbundet, Svenska Journalistförbundet, Läromedelsförfattarna, Konstnärernas Riksorganisation, Svenska Tecknare, Svenska Fotografers Förbund, Föreningen Svenska Tonsättare, SKAP, Federationen Svenska Musiker, Fackförbundet Scen & Film, Sveriges Scenkonstregissörer, Oberoende Filmars Förbund, Unionen- fackklubben vid SR, SVT och UR

Alströmergatan 12, 7 tr, 112 47 Stockholm • klys@klys.se • www.klys.se

¹ *Konstnär – oavsett villkor?*, SOU 2018:23, sid 406

² <https://klys.se/wp-content/uploads/2022/02/KLYS-yttrande-over-Aterstartsutredningen-SOU-2021-77.pdf>

³ Från kris till kraft; SOU 2021:77

⁴ https://klys.se/wp-content/uploads/2022/02/2202_KLYS_Valprogram2022_A4_final-2.pdf

2 Övergripande synpunkter

KLYS övergripande intryck av Region Västernorrlands förslag till ny kulturplan för 2023-2026 är att den är både välformulerad och förankrad i den verklighet som råder för de professionella kulturskaparna. Det finns i planen en föredömlig insiktsfullhet kring en rad konstnärspolitiskt viktiga perspektiv. Det märks att det finns både erfarenhet och hög kompetens inom regionen inom kulturområdet. Vi efterlyser dock mer konkretion i fråga om vad regionen behöver utveckla och tydligare prioriteringar i sak för kommande planperiod.

Region Västernorrland presenterar den hittills kanske allra kortaste regionala kulturplan som KLYS har läst genom åren. Enligt uppdraget från regionens områdesansvariga nämnd har den regionala kulturförvaltningen fått uppdraget "att skapa en kortfattad och strategisk kulturplan" (s. 3). KLYS motsätter sig inte detta, men ställer sig undrande till i vilken grad utomstående parter/kulturlivets aktörer får möjlighet att involveras i eller påverka innehållet i de årliga aktivitets-/handlingsplanerna. Eftersom den fleråriga planen är så strukturellt övergripande borde nog även dessa årliga planeringsdokument remitteras i sig, för att den demokratiska processen ska fungera tillfredsställande. Detta låter sig göras i vissa andra regioner i landet.

Konstområdena i planen

Vid sidan av de konst- och kulturområden som nämns i samverkansmodellens förordning brukar många regioners kulturplaner idag även lyfta fram bl a *circus*, *dramatik*, *foto*, *spelkultur* och *dataspel*. KLYS välkomnar att *circus* nämns, men saknar beskrivning av området. Vi ser positivt på att spelkultur får en egen rubrik i kulturplanen. Vi skulle också gärna se att regionen beskrev de gränsöverskridande konstområdena som möts i spelkulturen som: *dramatik*, *litteratur*, *film*, *foto*, *konst*, *rörelse/dans*, *gestaltning* och *musik*.

Konstområdena *dramatik* och *fotografi* saknas helt i denna plan. Har Region Västernorrland inga planer på att arbeta med dessa inom ramen för sitt kulturutvecklingsarbete under planperioden?

Vi tycker att det är viktigt att låta *musiken* som konstområde stå på egna ben utanför scenkonstbegreppet, som ju enligt gängse norm i första hand innefattar; teater, dans, opera, musikteater/musikal och cirkus.

KLYS kommentarer och förslag:

- En välformulerad kulturplan med insikter kring flera konstnärspolitiskt viktiga perspektiv.
- Dock en hel del allmänt formulerat. Få konkreta och mätbara mål. Vi saknar i planen mer om *hur* målpunkterna ska genomföras.
- Konstområdena *dramatik* och *fotografi* bör nämnas i planen, om regionen ska arbeta med dem.
- Bra att *spelkultur* lyfts under egen rubrik, men koppla gärna till andra konstområden.
- Området *circus* bör beskrivas mer.

3 Begrepp och definitioner

Begreppet kulturskapare

Generellt förespråkar KLYS att regionerna i sina kulturplaner har en konsekvent användning av begreppet **professionell** (eller **yrkesverksam**) **kulturskapare** för att beteckna konstnärligt yrkesverksamma inom alla konstområden; såväl fritt verksamma, som institutionsanställda och sådana som kombinerar dessa verksamhetsformer.

KLYS noterar att Region Västernorrland är inkonsekvent i sin kulturplan när det gäller att beteckna och tala om professionella kulturskapare. Det är en i våra ögon rörig begreppsapparat som bör ses över och justeras för att öka tydligheten i planen gällande skrivningar som syftar på eller handlar om professionella kulturskapare.

Inledningsvis på sidan 3 används begreppet "professionella kulturskapare", och därefter på sidorna 10, 14, 22, 23. I övrigt är det en blandad begreppsapparat i texten när regionen talar om kulturskaparna. På flera ställen talas det om enbart "utövare", på andra om "professionella utövare", eller "enskilda utövare". Denna inkonsekvens skapar en otydlighet för läsaren om det är yrkesverksamma som åsyftas eller andra aktiva inom kulturlivet.

Begreppet konstnär

KLYS förespråkar, liksom Konstnärsnämnden, att begreppet **konstnär** – när det används – betecknar verksamma inom *alla* konstområden, och inte endast *bild- och formkonstnär*. I Västernorrlands kulturplan används konstnärsbegreppet både brett, som på sidan 4 för att beteckna alla olika sorters kulturskapare, och specifikt för att syfta på bild- och formkonstnärer. För tydlighetens skull bör detta ses över i skrivningarna om bild och form.

Begreppet semiprofessionell

På sidan 19 i avsnittet om hemslöjd används begreppet **semiprofessionell**; "professionella, semiprofessionella och hobbyslöjdare". Detta är ett begrepp som KLYS inte använder och helst ser att Region Västernorrland undviker helt i sin kulturplan. Liksom inom andra yrken i samhället finns det generellt sett inte någon gråskala som graderar professionell verksamhet till att vara halvprofessionell. Oavsett sammanhang eller arbetstidens omfattning är professionella kulturskapare yrkesverksamma, medan amatörer oavsett kunskapsnivå är hobbyverksamma.

Kulturell mångfald

På sidan 7 i planen står det: "Region Västernorrland är en aktiv och drivande part i olika samfinansierade kulturverksamheter som ger länets invånare möjligheter att uppleva en mångfald av olika kulturyttringar."

KLYS saknar dock i övrigt i planen några konstområdesövergripande skrivningar om på vilket sätt regionen avser att arbeta för att främja kulturell mångfald, dvs. en bredd av konst- och kulturuttryck gällande det regionala kulturlivets utbud, distribution och produktionsmöjligheter för konstnärligt yrkesverksamma inom alla konstområden. Något som borde kunna nämnas i planen är om och hur Region Västernorrland på regional nivå implementerar *Unescos mångfaldskonvention*⁵ från 2005.

⁵ <http://u4614432.fsdata.se/wp-content/uploads/2013/09/Unescos-konvention-om-skydd-f%C3%B6r-och-fr%C3%A4mjande-av-m%C3%A5ngfalden-av-kulturyttringar.pdf>

Kulturens egenvärde, konstnärlig kvalitet, konstnärlig frihet och yttrandefrihet

KLYS välkomnar att begreppet *kulturens egenvärde* lyfts fram i avsnittet "Begrepp och definitioner", samt *konstens egenvärde* i ett stycke om KKN på sidorna 10-11, men i övrigt borde detta viktiga begrepp beskrivas gärna i ett eget rubricerat avsnitt, där regionen utvecklar det som hävdas på sidan 11 om att regionen inte ser någon motsättning i att lyfta kulturdriven tillväxt, förnyelse och innovation bland KKN-företag samtidigt som man står upp för konstens egenvärde.

Begreppet *konstnärlig frihet* lyfts fram på några ställen i planen och är dessutom i fokus i ett av de tre övergripande målområden som regionen har satt upp för planperioden. Konstnärlig frihet kopplas i planen också till *principen om armlängds avstånd*. Med denna goda ambition i saken är det märkligt att begreppet *yttrandefrihet* knappt lyfts fram, utan enbart nämns i en skrivning om bibliotek på sidan 17 – borde inte även yttrandefrihet lyftas fram mer övergripande i målområdet.

Begreppet *konstnärlig kvalitet* lyfts frekvent i denna plan och är liksom konstnärlig frihet i fokus i ett annat av de tre övergripande målområdena. Se vidare i avsnitt 5 nedan.

KLYS kommentarer och förslag:

- Planen är begreppsligt rörig när det handlar om professionella kulturskapare. Olika termer används och texten tjänar på att justeras för att begreppsanvändningen ska bli konsekvent. Begreppet *konstnär* används i både bred och specifik betydelse i planen.
- Ta bort begreppet *semiprofessionell* på sidan 19. Detta bör inte användas alls.
- Planen saknar övergripande skrivningar om hur man vill arbeta för att främja *kulturell mångfald*.
- Bra att planen lyfter *kulturens egenvärde*, men utveckla gärna skrivningarna.
- Bra hur *konstnärlig frihet* betonas i ett av målområdena, men övergripande skrivningar om *yttrandefrihet* saknas och kunde kopplas mer övergripande konkret till regionens kulturarbete.
- Bra hur ingående *konstnärlig kvalitet* lyfts i planen, och ingår i ett av målområdena.

4 Samråd med professionella kulturskapare

KLYS välkomnar att regionen följer rekommendationer från oss och sedan några år har ett konstområdesövergripande samråd för kulturskapare i det fria kulturlivet, där representanter från de fyra konstområdena ord, ton, bild/form och scen/film träffas för att diskutera hur förutsättningarna för att bo och verka i Västernorrland kan förbättras. Bra att detta nämns tydligt i planen på sidan 20.

KLYS och KLYS medlemsorganisation Svenska Fotografers Förbund (SFF) vill hoppas och tro att yrkesgruppen fotografer räknas in aktivt vad gäller regionens dialoger och samråd. SFF uppmuntrar Region Västernorrland att ta in en yrkesfotograf i kulturskaparsamrådet som regionen har med det professionella kulturlivet. Det skulle vara ett lämpligt första steg för att öka kunskapen om fotografi och förståelsen för behoven bland fotografer inom Region Västernorrlands professionella kulturliv. SFF hjälper gärna till med förslag på namn och kontakter. Se vidare i avsnitt 7.3 nedan.

Några generella informationspunkter om KLYS syn på regionala samråd med kulturskapare

- KLYS förespråkar en **konstområdesövergripande** dialoggrupp för att involvera professionella kulturskapare från alla konstområden i en samlad och samstämmig löpande dialog runt kulturplanens framtagande, genomförande och uppföljning.

- KLYS betonar vikten av att en representant för ett konstområde ska vara erkänt **yrkesverksam** och **medlem i någon av KLYS medlemsorganisationer** – något som borgar för professionalism och insyn i kultur- och konstnärspolitiska strukturer, både nationellt och regionalt, inom respektive konstområde. Läs mer i *KLYS samrådsguide* med rekommendationer för samrådsarbetet i regionerna. Se länk nedan⁶.
- **Samrådets deltagare ska arvoderas för varje möte** enligt särskilda arvodesrekommendationer som KLYS tagit fram i samarbete med KLYS medlemsorganisationer; se broschyr *Att ta betalt*⁷.
- **Det är viktigt att samrådet omfattar och representerar både kulturskapare från det s k fria kulturlivet och anställda vid kulturinstitutioner i regionen.** Om möjligt även sådana som kombinerar dessa verksamhetsformer. Det är olyckligt om de institutionsanställda kulturskaparnas synpunkter inte skulle komma fram på grund av obalans i representationen i kulturskapardialogerna, dvs. om vissa kulturskapare i regionen får egen direktrepresentation och dialog, medan institutionsanställda, oavsett anställningsform, kanske bara representeras kollektivt via någon person på ledningsnivå. KLYS vill påminna om vikten av att regionen beaktar denna problematik och **agerar för att lyfta samtliga professionellt verksamma kulturskapares röster och perspektiv i regionen**, oavsett anställnings-/verksamhetsform/institutionskoppling.

KLYS kommentarer och förslag:

- KLYS välkomnar att Region Västernorrland sedan många år tillbaka har ett formaliserat konstområdesövergripande samråd med yrkesverksamma kulturskapare.
- KLYS föreslår att regionen tar in en yrkesfotograf i kulturskaparsamrådet.
- Representanter i kulturskaparrådet bör vara medlemmar i KLYS-organisationer.
- Arvodet för mötesdeltagare i samråd bör följa KLYS arvodesrekommendationers nivå.
- Ta hjälp av *KLYS samrådsguide*, eller kontakta KLYS kansli vid behov av stöd och råd i dialogarbetet med regionens professionella kulturliv.

5 Kulturplanens kulturpolitiska utgångspunkter

I avsnittet "Utgångspunkter" på sidan 3 i planen skriver regionen:

"Kulturplanen har två målnivåer – tre övergripande målområden som visar på hur vi tillsammans kan skapa förflyttning, samt strategiska målsättningar inom varje konst- och kulturområde. Under avsnittet 'Principer och verktyg' beskrivs arbetssätt hur vi gemensamt ska nå målen."

En skillnad i den här kulturplanen mot de tidigare är avsaknaden av konkreta förslag på hur olika insatser ska gå till. Vi kan inte se några formuleringar om hur strategierna ska kopplas till sakliga handlingsplaner, utan planen består främst av en mer övergripande text om vad regionen vill verka för, vad man har och vad man tar aktiv ställning för. Den fleråriga planen bör tydligare förklara hur den ska realiseras i sak genom årliga planer för konkretion i innehåll och arbetssätt.

KLYS välkomnar de tre strategiska målområdena som regionen har satt upp i denna kulturplan. De är insiktsfullt utformade, men samtidigt väldigt omfattande i ambitionerna. Kanske kunde vissa målområden blivit två olika, och alltså totalt sett något fler målområden än bara tre stycken?

⁶ http://www.klys.se/wp-content/uploads/2015/11/KLYS_broschyr_samradsguide_2017.pdf

⁷ <http://www.klys.se/wp-content/uploads/2015/11/Att-ta-betalt-2019.pdf>

Det är positivt att regionen tar upp principen att främja kulturens oberoende ställning, sakkunskap vid konstnärligt urval, och att man behöver stärka kunskapen kring arvoden och upphovsrättsliga frågor. Regionen tar också upp andra områden som man anser att man behöver utveckla, skapa stöd, stärka utveckling med spets och att skapa goda förutsättningar för produktion av konst av hög konstnärlig kvalitet. KLYS välkomnar allt detta, men saknar dock konkreta redogörelser för hur det ska gå till.

Avslutningsvis på sidan 9 i det första målområdet skriver regionen: "I Västernorrland behöver vi samla kraft och stärka aktörer för att växla upp lokala, regionala, nationella och internationella initiativ och stödmöjligheter." Detta är bra och intressant och hade varit än mer kraftfullt med konkreta exempel på hur det ska gå till.

Under den i sin stora omfattning högst intressanta rubriken "Principer och verktyg" på sidan 12 skriver regionen att man behöver vara öppen för nya initiativ och samverkan, eftersom människor engagerar sig på nya sätt kring viktiga frågor. Kanske det kan vara så att man är öppen för initiativ och samverkan eftersom människor engagerar sig kring viktiga frågor? Svårt att avgöra vad som här är något nytt eller inte. KLYS uppfattar en del av formuleringarna på sidan 12 som inte helt och fullt genomarbetade. Det är många bra slutsatser som kanske skulle kunna bli än mer kraftfulla om de inte enbart radades upp i en sådan blandning av innehåll i sak. Förslagsvis kunde regionen i sin plan separera principer och verktyg, och konkretisera verktygen så att de blir mer tydliga i relation till principerna.

Under rubriken "Genomförande och uppföljning" på sidan 20 säger regionen att det handlar om att skapa kapacitet för att uppfylla målen och krävs flernivåsamverkan, långsiktig finansiering, överenskommelser och uppdrag samt strategiska insatser. Även här saknar KLYS i planen mer konkreta formuleringar om hur man ska bära sig åt för att förverkliga det under planperioden.

Regionens kommuner

KLYS välkomnar att kommunernas roll kopplat till kultur nämns på flera ställen i Västernorrlands kulturplan, men vi saknar något specifikt avsnitt om regionens kommuner och samverkan med dem gällande kulturutveckling. Även i avsnittet "Samverkan" (s.20-21) saknas kommunerna helt i uppräkningsen av samverkansstrukturer.

Ett samlat avsnitt om kommunernas roll i regionens kulturutveckling skapar en översiktlig tydlighet och förekommer i många andra regionala kulturplaner som vi har läst. KLYS föreslår att regionen lägger till ett sådant avsnitt där man lyfter fram förutsättningar för och samverkan med kommunerna inom kulturell infrastruktur och kulturutveckling i regionen.

Vi vill påminna om komplexiteten med små och stora kommuner med olika politiska styren och verksamhetsuppdelning. Detta är ett förhållande som kan vara problematiskt för utvecklingsarbetet på sikt. Hur ska regionen stimulera en eventuellt mindre ambitiös kommun så att kulturplanen förverkligas likvärdigt för samtliga medborgare i regionens alla kommuner?

Kulturens egenvärde, principen om armlängds avstånd, konstnärlig frihet

Det är demokratiskt betydelsefullt att regionen väljer att framhäva både *kulturens egenvärde* och *principen om armlängds avstånd*, tydligt som del av ett av regionens målområden för planperioden. *Konstnärlig frihet* lyfts fram på några ställen i planen, dock utan några utvecklande resonemang. KLYS ser gärna att regionen kompletterar skrivningar om detta i slutversionen av planen.

Det vore också önskvärt med ett förtydligande av hur regionen ser på förvaltningsnivåns arbete kopplat till armlängds avståndsprincipen. KLYS ser helst att det finns strukturer för att se till så att även tjänstepersoner, vid sidan av politiker, hålls utanför detaljstyrning av verksamhetsinnehåll i kulturlivet.

Detta går i linje med vad Myndigheten för Kulturanalys skriver i sin rapport från 2021 när det gäller rekommendationer om konstnärlig frihet och att på regional och kommunal nivå i större utsträckning använda sig av externa sakkunniga på kulturområdet i bedömningsprocesser för vilken konst som ska få stöd.⁸

KLYS vill påtala det att det utifrån kulturplaners många samhällsmål finns utmaningar för *principen om armlängds avstånd*, och tveksamheter kring om principen verkligen kan följas i alla avseenden när det på flera ställen i kulturplanen påpekas att kulturen kan eller bör bidra till exempelvis hållbarhetsmål och hälsofrämjande arbete. Frågan är på vilket konkret vis som detta ska genomsyra utvecklingen av olika kulturaktörers verksamheter? KLYS ser här risker för att styrning av verksamhetsinnehållet i olika grad kan uppstå, och alltså något som knappast kan vara förenligt med *principen om armlängds avstånd*. Även om syften sannolikt aldrig är minskad konstnärlig frihet leder olika principiella mål i praktiken i den riktningen genom att kulturmedel i högre grad går till projekt som ligger inom de ramar som regionen har satt.

Det vore värdefullt för denna kulturplan om den kompletterades med en förklaring hur regionen definierar och ser på kulturens och konstens egenvärde i relation till instrumentella perspektiv och samhällsmål för kulturpolitiken i Västernorrland. Hur avser regionen att arbeta under planperioden för att upprätthålla kulturens egenvärde och kvalitet bl a i det politikområdesövergripande utvecklingsarbetet med bl a kulturella och kreativa näringar? (Mer om KKN i avsnitt 6 nedan.)

Konstnärlig kvalitet

Vi välkomnar hur tydligt regionen lyfter fram och resonerar kring begreppet *konstnärlig kvalitet* i denna kulturplan. KLYS vill understryka vikten av att regioner i sina kulturplaner är konsekventa om *kvalitet* inom *alla* konstområden, inte bara inom vissa, och att ordet inte bara blir ett i planen välklingande ord i skrift, utan att det ges konkret innebörd i kulturutvecklingsarbetet i realiteten.

Självfallet vill vi understryka att det inte är en regions uppgift att definiera och specifikt beskriva vad konstnärlig kvalitet är, utan något som inom ramen för *armlängds avståndsprincipen* referensgrupper och externa sakkunniga ska hjälpa till att orientera kring.

KLYS kommentarer och förslag:

- KLYS finner ambitionerna välkomna, men många övergripande skrivningar som dåligt förankrade i verklighetens kulturliv i Västernorrland. Vad som är principer resp. verktyg bör tydliggöras bättre. Kopplingar till handlingsplaner med konkretion bör också tydliggöras.
- KLYS välkomnar att *principen om armlängds avstånd* och *kulturens egenvärde* framhävs, men vi ser risker för att principen inte kan följas om t ex hållbarhetsmål skulle påverka kulturverksamhetens och konstnärligt innehåll.
- Bra att *konstnärlig frihet* tas upp. Men utveckla gärna resonemangen.
- Bra skrivet om kommunal samverkan i planen. Hur avser regionen se till att likvärdighet i kulturen ska upprätthållas mellan alla regionens kommuner under hela planperioden?
- Bra skrivningar om synen på kvalitetsbegreppet i planen.

⁸ *Så fri är konsten - Den kulturpolitiska styrningens påverkan på den konstnärliga friheten*, MYKA, Rapport 2021:1, s 17, 235-236; den tredje rekommendationspunkten

6 Kulturskapers villkor och regional konstnärspolitik

KLYS är mycket positivt till de övergripande skrivningarna på sidan 8 om att stärka kulturskapers villkor:

”Genom att utveckla en strategisk och kompetent konstpolitik skapar vi goda förutsättningar för professionella kulturutövare, kulturella och kreativa näringar och ett levande kulturutbud i hela regionen. För att säkerställa goda förutsättningar behöver vi stärka kunskapen kring arvoden, kollektivavtal inom kultursektorn och upphovsrättsliga frågor. Därför behöver vi i Västernorrland tillsammans verka för goda villkor för kulturellt, konstnärligt och kreativt skapande.” (s. 8)

Utan goda villkor för kulturskapare kan de inte vara den dynamiska, utmanande och obundna kraften enligt självständighetsmålet i de kulturpolitiska målen, vilket i sin tur påverkar medborgarnas möjligheter att ta del av konst, och den konstnärliga kvalitet som är tänkt att prägla samhällets utveckling.

KLYS välkomnar att konstnärspolitiskt viktiga formuleringar lyfts fram i planen, så som kulturens egenvärde, kulturell mångfald, armlängds avstånd och konstnärlig kvalitet och utveckling. Dessa ämnen lyfts fram tydligt i egna avsnitt i planen. **Därför förvånas vi över att planen saknar ett eget rubricerat avsnitt specifikt om de professionella kulturskapers villkor, något som majoriteten av regionala kulturplaner brukar ha med på senare år.**

I ovanstående citat från kulturplanen hävdar regionen att den ”behöver stärka kunskapen” kring arvoden, kollektivavtal och upphovsrätt. Gott så. Men KLYS vill påstå att kunskap om kollektivavtal och övrigt nämnt är gängse kunskap redan. I det avseendet väcker de välformulerade meningarna frågor om vad som hittills har gjorts och följts regelverksmässigt i Västernorrlands professionella kulturliv.

Kanske kunde regionen omformulera vissa skrivningar om detta i sin text? Ersättningar och arvoden ska följa gällande kollektiv- och ramavtalsnivåer, det ska gälla även om den som beställer arbetet inte omfattas av dessa. Vi vill påminna om att regionen alltid i sin egen anslagsgivning till professionella kulturaktörer bör beakta såväl kollektiv- och ramavtal, som arvodesrekommendationer och upphovsrätt. KLYS finner det också önskvärt att regionen i sin kulturplan formulerar vilka ekonomiska ambitioner man har för att uppnå detta.

Generellt sett finns alltid risken med kulturplanerna att ambitioner gällande stärkta villkor för kulturskapare blir allt för allmänt hållna och därför kan kvarstå som regionala viljeinriktningar under hela planperioden, snarare än konkreta insatser i praktiken inom respektive verksamhetsområde.

KOMMENTAR: *KLYS vill gärna löpande under planperioden få möjlighet att följa och ta del av hur den fleråriga kulturplanens årliga handlingsplaner som relaterar till professionell kultur i Västernorrland tas fram och realiserar, exempelvis via remittering innan färdig version. (Om detta kan låta sig göras?)*

Kulturskapers arbetsmiljö

Ingen yrkesverksam kulturskapare ska gå sönder på jobbet. Många gånger är kulturskapare anlitade eller inhyrda för att genomföra ett specifikt arbete eller finnas på en viss plats vid ett visst tillfälle i den offentligt arrangerade kulturen. Då är det viktigt att de har en trygg arbetsmiljö. Hos t ex scenarbetare på konserter och musikturnéer är det inte ovanligt med bristfälliga loger, arbetstider, och mycket annat. För denna sak är det viktigt att Region Västernorrland i sin kulturplan uppmärksammar att även regionalt anlitade kulturskapare på alla nivåer i kulturverksamheter har rätt till en god arbetsmiljö.

Förslagsvis i anslutning till skrivningar om att stärka förutsättningar för konstnärlig frihet kunde regionen lyfta problematiken med ett ökat hot och hat mot yrkesverksamma kulturskapare i Sverige, och om det finns konkreta förslag på långsiktiga åtgärder från regionens sida.

Kompetensutveckling för kulturskapare

Det är utmärkt att behovet av kompetensutveckling för kulturskapare lyfts på några olika ställen i planen, men vi finner att ämnet hanteras sporadiskt i planen som helhet.

- På sidan 10 står det: "Kulturaktörerna behöver fortsatt stärka kompetensen inom digital förmedling och tillgängliga produktioner. [...] Vi vill bygga kompetens och kapacitet för utveckling tillsammans med civilsamhällets kulturaktörer."
- På sidan 14 i scenkonstavsnittet står det: "tillgång till ett professionellt utbud i hela länet möjliggörs genom återväxt och god kompetensförsörjning inom scenkonstområdet".
- Fortbildningsinsatser nämns i avsnittet om regionsamverkan "Kultur i Norr" (s. 21).

Kompetensutveckling lyfts alltså enbart konkret kopplat till två olika verksamhetsområden; hemslöjd och scenkonst. Hur planerar Region Västernorrland att arbeta med kompetenshöjande insatser för yrkesverksamma inom andra konstområden under planperioden?

Kulturplanen kunde tjäna på att förses med en samlad redogörelse för regionens kompetensutvecklingsfrågor gällande de yrkesverksamma kulturskaparna i regionen inom alla konstområden. Detta skulle kunna göras med rubriken "Kompetensutveckling".

Gränsdragningar mellan professionellt och ideellt kulturskapande

Det finns delar av det regionala kulturlivet där det kan vara komplext att hantera gränsdragningar mellan ideellt respektive professionellt kulturskapande samt amatörkultur. Se vad vi skriver nedan i scenkonstavsnittet om arrangörer.

En i KLYS ögon ytterst relevant fråga att ställa sig är hur gränsen mellan professionella och amatörer kan upprätthållas på sikt, eller i vilken grad regionen i sin kulturpolitik eftersträvar tydliga gränsdragningar mellan professionellt verksamma och de ideella samt amatörer, bl a när det kommer till arrangörsleden i den regionala kulturen. Liksom regeringens konstnärspolitiska utredning från 2018 betonar, menar KLYS att professionella kulturskapare med erfarenheter och kunskaper från sina yrken har avgörande betydelse för konst- och kulturlivets utveckling i en region, inte minst i lokalsamhällena. Professionell konst och kultur är ofta utgångspunkt och förebild för amatörverksamheter och ideella krafter och initiativ. De yrkesverksamma kan fungera som draglok, katalysatorer och utbildare i föreningslivet och för medborgarna över lag i kulturlivet.

KLYS ser långsiktigt en generell fara i landets regioner att ett motsatsförhållande kan uppstå mellan ideellt driven och professionell kultur, och att ekonomiska hänseenden tenderar att styra den regionala politiken mot kostnadseffektiva lösningar, där föreningsverksamhet och ideell kultur ibland stimuleras mer än professionell kulturutveckling. Risken tror vi är störst i gles- och landsbygd där det ofta finns mindre resurser till professionell kulturell infrastruktur och kompetens.

Kartläggning av kulturskaparna och deras förutsättningar

På sidan 21 står det under rubriken "Kartläggningar":

"När kunskap behövs för att identifiera nödvändiga förändringar och satsningar genomförs utredningar eller översyner så att förslag på förändringar och utveckling kan föreslås."

KLYS ser gärna att varje region kartlägger förutsättningarna för att kulturskapare ska kunna vara yrkesverksamma i sin egen region. Inom konstområden där detta inte redan gjorts rekommenderar KLYS att det görs en översikt över vilka kulturskapare som är yrkesverksamma i regionen; vilka som är knutna till de olika kulturinstitutionerna samt under vilka villkor de utför sina uppdrag och anställningar. En sådan kartläggning bör vara ett levande dokument att återkommande uppdatera för att skapa en god grund för en välförankrad och utvecklad regional konstnärspolitik under planperioden, som inger förtroende hos alla inblandade parter. En löpande regional kartläggning kan med fördel ta sin utgångspunkt i regeringens konstnärspolitiska utredning från 2018 samt i regeringens konstnärspolitiska skrivelse från 2021⁹ och den sk återstartsutredningen¹⁰.

Konstnärlig residensverksamhet

KLYS överraskas av att begreppet "konstnärliga residens" och synonymer till detta inte tycks förekomma alls i Västernorrlands kulturplan. Hur ser regionens ambitioner ut för konstnärlig residensverksamhet gällande de olika konstområdena? Även om konkretion om residensverksamhet eventuellt kommer att göras i årliga aktivitetsplaner tycker vi att en flerårig kulturplan övergripande borde nämna residensverksamhet och information om hur regionen i stora drag avser att utveckla olika sorters residens. Eller är det så att Region Västernorrland inte har några planer för konstnärresidens?

Ett konstnärresidens sätter regionen på kartan; lockar dit intressanta namn, och i förlängningen kan yrkesverksamma kulturskapare få upp ögonen för lokala berättelser och perspektiv att förmedla till omvärlden. Ofta kan publika framträdanden kopplas till residenset som ett sätt att ge tillbaka. Egna regionalt eller interregionalt organiserade residens behöver inte alltid vara särskilt kostsamma eller svåra att arrangera.

Kulturella och kreativa näringar (KKN)

KLYS välkomnar att Region Västernorrland i sin kulturplan relativt tydligt lyfter fram kulturella och kreativa näringar och har med detta på flera ställen i texten. Dock kunde hanteringen av detta viktiga område struktureras tydligare för läsaren, gärna under en egen rubrik i planen.

Det är föredömligt hur regionen på sidan 11 poängterar värnandet om konstens egenvärde i relation till företagsutveckling. Planen skulle dock tjäna på att tydligare koppla regionens KKN-aspekter till kulturskapares specifika yrkesvillkor och de olika konstområdenas utvecklingsinsatser, och i relation till varje område lyfta kulturskapar- och konstnärliga perspektiv.

Även om mer konkretion sannolikt kommer i årliga handlingsplaner vore det på sin plats i Västernorrlands fleråriga kulturplan med redogörelser för KKN som kopplar utvecklingsmål till sakfrågor som exempelvis resurscentrum med datorpark, handledningsmöjligheter, replokaler och teknikpooles. KLYS vill också påminna om behovet av närmare samverkan mellan regional kultur- och näringspolitik samt mellan kulturförvaltning och näringspolitisk förvaltning på regional nivå, bl a för att se till att näringspolitiska stöd på regional nivå också når fram till egenföretagande kulturskapare, som tyvärr ofta faller utanför specifikt näringsinriktade stöd.

Region Västernorrland skulle med fördel kunna använda sig av sitt kulturskaparsamråd, och engagera det konkret i KKN-frågor, t ex genom att mötas med regionala näringspolitiska referensgrupper (om sådana finns) för brobyggande mellan konstnärliga villkor och KKN-utveckling i regionen.

⁹ Politik för konstnärers villkor, Skr. 2020/21:109

¹⁰ Från kris till kraft; SOU 2021:77; <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2021/09/sou-202177/>

KLYS ingår som expert i den statliga utredning som tillsatts för att ta fram en nationell strategi för kulturella och kreativa näringar. KLYS har gjort ett skriftligt inspel till utredningen, som också som sagt har bäring på den regionala nivån.

Digitalisering

KLYS efterlyser i regionala kulturplaner allt mer nyanserade skrivningar om digitalisering. Digitalisering är ett verktyg, en kanal för ett innehåll och är i sig inte en konstform. Det är viktigt att det problematiseras utifrån tillgänglighet, upphovsrätt och kompetens, men till slut måste fokus och resurser sättas på det innehåll som ska digitaliseras.

Vi finner att digitaliseringen hanteras aningen sporadiskt i Region Västernorrlands kulturplan. Texten skulle tjäna på att detta område gavs ett eget rubricerat avsnitt. KLYS noterar att det finns flera välformulerade skrivningar om digitaliseringen, både på sidan 9 i avsnittet om ett av målområdena och på sidan 12 under rubriken Principer och verktyg – men ser också upprepningar av samma skrivning.

Sidan 9:

”Kulturaktörerna behöver fortsatt stärka kompetensen inom digital förmedling och tillgängliga produktioner.”

Sidan 12:

”Genom att tillvarata digitaliseringens möjligheter kan vi bidra med ett verktyg för konstnärlig utveckling, ökad delaktighet och tillgänglighet. [...] Kulturaktörerna behöver fortsatt stärka kompetensen inom digital förmedling och tillgängliga produktioner.”

Förslagsvis kunde kulturplanen samlat i ett eget rubricerat avsnitt om kulturskapares villkor lyfta digitaliseringen kopplat till kulturskaparnas förutsättningar och i relation till konstområdena, och hur kultur- och konstnärspolitiken ska hantera konstnärliga utvecklingsfrågor kring digitalisering rent konkret i regionen under planperioden. Hur en region avser att arbeta för att utveckla kopplingen mellan kulturskaparyrken och den digitala tekniken är en viktig fråga. KLYS vill påminna regionen om att titta på *Konstnärnsnämndens rapport Digitaliseringens konsekvenser för konstnärers villkor*.¹¹

Finns det tankar kring ett övergripande kompetenscentrum för digital utveckling i Region Västernorrland, eller interregionalt, för att kunna utnyttja den nya tekniken? Att t ex musikkonserter ska kunna sändas vidare till fler än de som har möjlighet att åka till konsertlokalen kräver både kunskap och utrustning som inte alla har. Kommer det att satsas så att teknisk utrustning kan tillhandahållas? I KLYS ögon är detta sakfrågor som med fördel kan samordnas interregionalt med närliggande regioner.

Upphovsrätt

KLYS välkomnar att upphovsrätt nämns inledningsvis på sidan 8 i det första av de tre målområdena, och att regionen framhåller att man behöver stärka kunskapen kring upphovsrätten för att ”säkerställa goda förutsättningar”. Men utöver den skrivningen saknar Västernorrlands kulturplan utvecklande resonemang om upphovsrätten för kulturskapare, och KLYS ställer sig frågande till varför.

Region Västernorrland bör i sin kulturplan redogöra för hur regionen konkret ska hantera upphovsrättsliga frågor kring kulturskapares yrkesverksamheter och upphovspersoners villkor. Det är viktigt att planen kompletteras med skrivningar i saken, särskilt då digitalisering lyfts fram bland de strategiska målområdena för planperioden.

¹¹ https://www.konstnarsnamnden.se/om_konstnarsnamnden/publikationer/digitaliseringens_konsekvenser

KLYS efterlyser generellt i alla regionala kulturplaner ett tydligt konstaterande att upphovsrätten är en viktig faktor, och att upphovsrättsliga ersättningar aldrig är något man kan bortse från när det gäller kulturskapare och konstnärer. Vid digitalisering och digitalt tillgängliggörande av konst och kultur måste det alltid tas höjd för kostnader för upphovsrättsliga ersättningar till olika upphovsrättsinnehavare, däribland upphovspersoner och utövande konstnärer.

Relevanta regionala satsningar på digitaliseringens möjligheter bör även inkludera spridning av kunskap om upphovsrätten och när avtal måste skrivas och ersättning utgå. Regionen bör därför stödja intern och extern kompetensutveckling som belyser digitaliseringens och upphovsrättens möjligheter och utmaningar, även för upphovsrättsinnehavare i länet, och uppmuntra kommunerna att, beroende på användning, skriva avtal med upphovsrättsinnehavarna. Detta är särskilt viktigt om regionen avser att seriöst arbeta för att främja kulturskapares villkor.

KLYS kommentarer och förslag:

- Vi saknar ett eget avsnitt om professionella kulturskapare i planen med ett sammanhållet resonemang om kulturskapare och deras förutsättningar och yrkesvillkor.
- Bra skrivningar där bl a **kollektivavtal** och **upphovsrätt** framhålls, men detta bör utvecklas mer.
- Vi saknar skrivningar om **kartläggningar** av regionens kulturliv och professionella kulturskapare inom olika konstområden har gjorts. Bör nämnas i planen om andra kartläggningar redan gjorts inom vissa områden som underlag till kulturplanen.
- Utmärkt att en del sägs om **kompetensutveckling för kulturskapare**, men utveckla gärna i samlat avsnitt konstområdesövergripande.
- Det saknas skrivningar i planen om regionens hantering av **kulturskapares arbetsmiljö** och om regionen har åtgärder för att stävja **hat och hot** mot kulturskapare.
- Bra att **digitaliseringen** lyfts fram även kopplat till konstnärers skapande. Saknar dock koppling till kulturskaparnas villkor och till insatser inom konstområdena; hur kulturskaparnas yrken relaterar till regionala digitala satsningar i praktiken inom vart och ett av konstområdena.
- Vi saknar i planen regionens egen syn på och arbete med **upphovsrätten**. Komplettera med skrivningar om hantering av upphovsrätten för kulturskapare, även specifikt kopplat till digitalisering inom konstområdena.
- Vi saknar skrivningar om **konstnärliga residens** i planen. Samla gärna detta i ett konstområdesövergripande eget avsnitt.
- Bra skrivningar om **KKN**, men samla gärna i eget avsnitt och koppla mer konkret till kulturskapares villkor.

7 Synpunkter gällande de olika konstområdena

7.1 Scenkonst – Teater, dans och musik (s. 13-14)

KLYS och KLYS medlemsorganisationer **Fackförbundet Scen & Film** och **Sveriges Yrkesmusikerförbund (Symf)** har följande synpunkter gällande planens avsnitt om scenkonst och musik:

- I Västernorrlands kulturplan beskrivs scenkonsten innefatta cirkus, dans, musik och teaterverksamhet. Det är välkommet att regionen identifierar cirkus som ett eget konstområde. Däremot vill vi påpeka att vi tycker att det är olyckligt att musiken som konstform läggs under Scenkonst. I scenkonstbegreppet ingår musiken i form av opera, musikal och musikteater – de områdena beskrivs däremot inte under begreppet Musik som i sin egen konstform omfattar

andra genrer och uttryck. Vi efterfrågar för denna kulturplan en justering där regionen i upplägget gör en uppdelning, dels i Scenkonst – där teater, dans, musikteater, musikal, opera och cirkus ingår, dels i Musik – där musik i alla dess andra former ingår.

- Vi ser positivt på att cirkusen omnämns i inledningen men saknar skrivningar om cirkusen vidare under rubriken. Vad och hur tänker regionen arbeta med och för cirkusen under planperioden?
- Scenkonst Västernorrland beskrivs i planen som ett paraply för musik, teater, dans och filmkonstområdet – det vore bra att redogöra för vilka verksamheter som ingår; dvs. Teater Västernorrland, Norrdans, Musik i Västernorrland och Film Västernorrland.
- Under uppräkningsen om var Västernorrland ska vara 2026 nämns att möjligheterna för professionella kulturskapare(!) inom scenkonst att verka och utvecklas ska vara goda – vi saknar dock förankring och skrivningar i hur detta ska uppnås.
- Vi saknar genomgående i planen skrivningar om det fria kulturlivet och dess samspel med de kulturaktörer som finns när det gäller scenkonsten. I planen omnämns professionell och ideell verksamhet, men vad det innefattar utöver de institutioner som får medel via kulturplanen berörs inte.

Kollektivavtal samt löneindexuppräknings

KLYS, Symf och Fackförbundet Scen & Film saknar någon skrivning i planen som påtalar vikten av *kollektivavtal*. Jämför vad vi skriver mer utförligt i avsnitt 6 ovan. Vi vill i övrigt gällande hela området scenkonst och musik påminna regionen om den generella problematik som är synnerligen kännbar på scenkonstområdet – att kulturinstitutionerna långsiktigt har svårt att upprätthålla och utveckla verksamheten, eftersom uppräkningsen av medel inte sker i samma takt som löne- och prisökningar.

Arrangörsleden

I det näst översta avsnittet på sidan 9 beskrivs en "mottagarkapacitet" – här undrar vi varför regionen inte helt enkelt använder arrangörsbegreppet? Varför krångla till det? Det skrivs ju senare i planen ändå om arrangörer och arrangörsled.

Det är positivt att arrangörsleden lyfts fram i planen och avses stärkas under planperioden. Generellt sett vill KLYS påminna om att alla regionala satsningar på att stärka arrangörsledet och nå ut i hela regionen inom scenkonsten och musiken är viktiga, men att det i en lokal kontext i gles- och landsbygd många gånger kan vara ideellt verksamma och amatörer som upprätthåller delar av (eller hela) infrastrukturen för scenkonsten, vid sidan av *Riksteatern* och enstaka kommunala satsningar. I detta avseende är det angeläget att regionen i sin kulturplan tydliggör gränsdragningar mellan vad som under planperioden är satsningar på professionell verksamhet och vad som är amatörverksamheter. Och hur offentliga resurser, både regionala, kommunala och nationella, samordnas och fördelas på bästa sätt för en långsiktighet i regionens professionella scenkonstutveckling, samt vilka avtalsenliga och skäliga ersättningsnivåer som gäller.

7.2 Bild och form (s. 17-18)

Konstnärernas Riksorganisation (KRO) är medlem i KLYS och företräder drygt 3400 professionella bildkonstnärer, konsthantverkare och formgivare i Sverige. Organisationen arbetar för konstnärlig frihet och goda villkor för bild- och formkonstnärer. Utöver vad KLYS och KRO gemensamt skriver nedan hänvisas till KROs separat inskickade remissyttrande, som mer ingående analyserar bild och formområdet i Region Västernorrland. 44 av KROs medlemmar är boende i Västernorrlands län.

Övergripande synpunkter

Vårt övergripande intryck av kulturplanen är att den är både grundligt genomförd och förankrad i den verklighet som råder för våra medlemmar. Det märks att det finns både erfarenhet och hög kompetens inom regionen inom kulturområdet. Vi efterlyser dock mer konkretion i fråga om vad regionen behöver utveckla och tydliga prioriteringar för kommande planperiod.

Avsnittet "Principer och verktyg" (s. 12)

Varken MU-avtalet, enprocentsregeln eller det nya upphovsrättsdirektivet, som implementeras i svensk lag under 2022-2023, nämns bland Principer och verktyg (sid 12). Vi ser det som lämpligt att här tydligt statuera att Region Västernorrland förbinder sig att leva upp till dessa avtal och principer, och även verka för att de används av andra aktörer inom regionen.

Avsnittet "Bild- och form" (s. 17)

Professionell bild- och formverksamhet

De kommande fyra årens kulturplan är betydligt mer kortfattad än den föregående. Det förklarar förmodligen varför flera av de verksamheter som där lyfts fram som viktiga inte alls nämns, men lämnar också flera viktiga frågor obesvarade.

- I Kulturplan för Västernorrland 2019-2022 anges det att arbetsvillkor för regionens professionella bild- och formkonstnärer har undersökts genom intervjuer. "Utifrån dessa tas en handlingsplan fram." Vi efterlyser skrivningar kring hur denna handlingsplan ser ut och vad den framgent innebär för regionens professionella bild- och formkonstnärer.
- I Kulturplan för Västernorrland 2019-2022 anges att "en analys och kartläggning ska göras av hur MU-avtalet och enprocentsregeln konkret ska kunna implementeras i hela regionen utifrån dess specifika förutsättningar." I Kulturplan för Västernorrland 2023-2026 saknar vi konkreta skrivningar kring hur Region Västernorrland arbetar med denna implementering.
- I 2019-2022 års kulturplan anges att "Regionen ska uppmuntra och stärka sociala utbyten och kompetenshöjande utbildningsmöjligheter. Här ska även den residensverksamhet som påbörjat vidareutvecklas". AIRY, Artists in Residence Västernorrland, nämns vidare som ett "viktigt utvecklingsområde". Vi undrar vad ansatsen är för perioden 2023-2026 vad gäller residensverksamhet och möjligheter till nationellt och internationellt utbyte för bild- och formkonstnärer verksamma i regionen?
- Utöver att vi efterlyser skrivningar kring den handlingsplan som skulle tas fram under kulturplaneperioden 2019-2022 ser vi också gärna att Region Västernorrland tar fasta på rollen att stärka och bredda bildkonstens ställning i länet genom att stötta kommunerna att ta fram egna handlingsplaner för bild- och formverksamhet. Regionen kan här ta stöd i manualen "Så kan kommunen kvalitetssäkra sin konstpolitik" som Konstnärernas Riksorganisation har tagit fram.

Utställningsmöjligheter

Region Västernorrland saknar en större och mer renodlad institution för visning av samtida bild- och formkonst med ett samordnande uppdrag. Från Konstnärernas Riksorganisations perspektiv är det tydligt att regionen borde satsa på en egen, permanent konsthall dedikerad för samtidskonst. En sådan satsning skulle kunna lyfta konstlivet i länet rejält. Det skulle stärka infrastrukturen för den samtida konsten och möjliggöra för fler yrkesverksamma konstnärer att etablera sig i länet, både i stad och på landsbygden, något som skapar positiva bieffekter även på övriga näringar. Det är också något som ger förutsättningar för ökat statligt stöd.

I väntan på det är samverkan mellan regionen, kommunerna och aktörerna inom bild- och formområdet extra viktig. Här ser vi att regionens konststrategier och Konst Västernorrland utför ett mycket värdefullt arbete. Konstnärernas Riksorganisation vill trycka på vikten av att regionen riktar verksamhetsstöd till konstnärsdrivna gallerier och mötesplatser, samt projektstöd för tillfälliga visningsplatser.

Ateljéer och andra produktionsplatser

Ett levande konstliv i en region kräver inte bara platser att visa konst på utan också att det finns adekvata produktionslokaler, som ateljéer och kollektivverkstäder till hyror som professionella bild- och formkonstnärer med låga inkomster har råd med.

I Kulturplan för Västernorrland 2023-2026 nämns vare sig ateljéer eller kollektivverkstäder. Vi vill att det tillförs skrivningar som tydliggör Regionens ambition och avsikter inom området.

MU-avtalet

Avtalet för medverkans- och utställningsersättning (MU-avtalet) reglerar ersättningar till bild- och formkonstnärer vid utställningsuppdrag. Avtalet är bindande för statliga aktörer men skall vara vägledande för alla utställningsarrangörer med offentlig finansiering och är i dag branschpraxis. Det är därför av största vikt att det skrivs in strategiskt viktiga dokument, som kulturplaner, att MU-avtalet skall följas. Enligt "Riktlinjer för hantering av offentlig konst vid Region Västernorrland" följer regionen MU-avtalet i enlighet med våra rekommendationer. Det är utmärkt! Men eftersom en stor del av utställningsverksamheten inom regionen sker hos andra aktörer än regionen (kommuner, gallerier, konstnärsdrivna initiativ) vill vi att regionen även säkerställer att MU-avtalet alltid tillämpas för bild- och formkonstnärer som ställer ut i regionen, och våra arvodesrekommendationer när de medverkar vid exempelvis panelsamtal, föreläsningar eller andra uppdrag.

Vi rekommenderar att Region Västernorrland gör som Region Kronoberg och tillför medel till en pott där även ideella och kommunala arrangörer kan söka regionala medel för att tillämpa MU-avtalet. Genom att tydligt prioritera detta i regionens egen budget skapas också förutsättningar för att Kulturrådet ska skjuta till mer medel.

Den offentliga konsten

Region Västernorrland tillämpar sedan 1965 enprocentsregeln. Vi bedömer regionens arbete inom området som ambitiöst, något som framgår av "Riktlinjer för hantering av offentlig konst vid Region Västernorrland".

Vid stora byggprojekt anser Konstnärernas Riksorganisation att regionen bör överväga möjligheten att avsätta en del av de medel som genereras av enprocentsregeln till en pott för att finansiera offentlig konst i delar av regionen där det inte byggs lika mycket.

Resurscentrum för bild och form

Region Västernorrland har anställda konststrateger som arbetar med att utveckla verksamheter och stötta både kommuner och det regionala kulturlivet. Regionen har också en uppskattad stödfunktion för professionella bild- och formkonstnärer i form av Konst Västernorrland.

Region Västernorrland genomförde 2012-2015 ett pilotprogram för Resurscentrum Konst. Även projektet Grannar (2020-2023), ett samarbete mellan de fyra konstnärsdrivna kollektivverkstäderna i Västernorrland, har varit ett forum för att utveckla goda idéer och samarbeten. Risker när verksamhet av det här slaget bedrivs som projekt är att man förlorar de erfarenheter och den kunskap som byggs upp under projekttiden.

Konstnärernas Riksorganisation föreslår därför att Region Västernorrland tar fasta på möjligheten att skapa ett resurscentrum för bild- och formkonsten med uppdrag att stärka infrastrukturen och förutsättningarna för konstnärer i länet.

Flera regioner i Sverige har valt att satsa på sådana resurscentrum för bild och form, som Konst i Blekinge, Resurscentrum för Konst i Norrbotten och Konst i Halland. Även i Region Västmanland pågår ett arbete med att inrätta ett resurscentrum för bild och form vars verksamhet startar hösten 2022.

7.3 Fotografi

KLYS är medvetet om att *fotografi* formellt sett inte är ett eget verksamhetsområde inom kultursamverkansmodellen, men vår medlemsorganisation **Svenska Fotografers Förbund** (SFF) vill till Region Västernorrlands kulturförvaltning förmedla följande synpunkter på kulturplaneremissen:

Ingenstans i sin kulturplan nämner Region Västernorrland fotografi som en konstform och kulturyttring. Vad gäller det regionala bild och form-verksamhetens uppdrag vill SFF understryka fotografien som en viktig del av bild- och formområdet med sina unika förutsättningar, möjligheter och behov. SFF uppmanar Region Västernorrland att ta in en yrkesfotograf i något av de dialogforum som regionen har med det professionella kulturlivet. Det skulle vara ett lämpligt första steg för att öka kunskapen om fotografi och förståelsen för behoven bland fotografer inom Region Västernorrlands professionella kulturliv.

Vi är glada att läsa att Region Västernorrland arbetar i överensstämmelse MU-avtalet och är medvetna om att det omfattar fotografer. Vi vill passa på att lyfta fram att SFF har rekommendationer kring arvorden och prissättning att tillgå för regionens aktörer vid beställning och inköp av fotografi. Offentliga aktörer är stora bildköpare och får inte falla när det kommer till att betala för sitt nyttjande av fotografiska bilder och verk, vilket vi tyvärr allt för ofta blir varse om sker vid beställningar och upphandlingar av fotografiska tjänster. Yrkesverksamma inom kultursektorn måste ha goda arbetsvillkor och uppdragsgivare respektera upphovsrätten och ge ekonomisk ersättning för deras arbete.

KKN ligger inom ett av Region Västernorrlands tre prioriterade målområden, vilket vi ser positivt på och vill föreslå en kartläggning av verksamma inom KKN-området. På ett nationellt plan är fotografer en av de största yrkesgrupperna inom detta område och är – ihop med designers, musiker och filmare – i mångt och mycket gig-ekonomins skapare. Men i takt med gig-ekonomins utveckling växer en arbetsmarknad med sämre villkor fram. Möjligheterna måste bli större att leva och växa utifrån sitt kreativa yrke. Vårt att notera är att digitaliseringen skapar en mängd nya möjligheter inom kulturlivet men har inte i någon större utsträckning främjat fotografers (eller andra kulturskapares/ upphovspersoners) möjligheter att få skäligt betalt, snarare tvärt om.

Andra saker som skulle skapa bättre förutsättningar för fotografer verkandes i Region Västernorrland är fler utställningsplatser för fotografi, samtliga kring fotografi, liksom mörkrum på KKV-verkstäder och studios att hyra för rimlig kostnad.

7.4 Film och rörlig bild (s. 18)

KLYS och medlemsorganisationerna **Oberoende Filmars Förbund (OFF)** och **Fackförbundet Scen & Film** har följande synpunkter på avsnittet om film i Västernorrlands kulturplan:

I regionen finns Film Västernorrland med ett viktigt arbete för kontinuitet och utveckling av film, kortfilm och dokumentärfilm. Vi uppskattar mycket att det poängteras i planen att regionen vill stärka filmen som just *konstområde*. Vi upplever att många kulturplaner fokuserar lite för ensidigt på filmen som näring och potentialen i filmens sekundära effekter på andra områden av samhället (andra näringar, turism, regionens varumärke etc.). Det gläder oss därför att läsa en kulturplan som lägger vikt vid filmen som konstområde. Vi uppskattar också att läsa att man vill ha en region med talangutveckling på filmområdet.

Det är ju mycket positivt att det nu finns regional filmfinansiering i Västernorrland, och i tillägg till detta hade vi i planen gärna sett några formuleringar om andra resurser för att utveckla filmområdet.

Till exempel kunde följande kortfattade formulering utvecklas mer i filmavsnittet:

- **vi stärker filmen som konstområde och en stark professionell filmbransch genom nätverk, samverkan och långsiktig finansiering**

Nätverk och samverkan går kulturplanen inte vidare in på. För kreatörer och filmarbetare behövs mötesplatser för att utöka sitt nätverk, stärka sin kompetens och säkra sina jobb och uppdrag. Detta är särskilt viktigt för talangutveckling. Det vore tacksamt om kulturplanen tog upp en ambition om/förslag till mötesplatser eller nätverksaktiviteter, kanske i samverkan med biografier eller andra regionala aktörer, för att skapa just långsiktighet.

För många filmarbetare och kreatörer behövs också tillgång till subventionerade lokaler för att kunna arbeta långsiktigt och med ro. Detta betyder oerhört mycket för kontinuitet och kollegialt utbyte som kan utveckla och vara grogrund för kreativa samarbeten på sikt.

I skrivningar om barn och unga och talangutveckling önskar vi att talang-begreppet problematiseras något – att vara talang är inte nödvändigtvis något som innebär att en är barn eller ung. Internationellt används till exempel ordet "talent" och då i en vidare bemärkelse.

Generellt saknar vi närmare skrivningar om professionella filmskapare och deras möjligheter att verka i regionen utifrån t ex mötesplatser och kompetensutveckling.

I uppräknigen av vad som ska vara på plats till 2026 nämns att filmare ska kontinuerligt göra värdefull film – vad betyder värdefull film i detta sammanhang? Vem definierar vad "värdefullt" är?

7.5 Biblioteksutveckling, läs- och litteraturfrämjande (s. 16)

Vid sidan av vad som i detta yttrande här nedan kommenteras om litteraturen hänvisar vi till KLYS medlemsorganisation **Sveriges Författarförbunds** eget yttrande som har skickats in separat.

Sveriges Författarförbund är en facklig organisation för professionellt verksamma författare och litterära översättare. För närvarande har organisationen drygt 3 000 medlemmar. Den har funnits sedan 1893 och ser som sin uppgift att tillvarata och bevaka medlemmarnas juridiska, ekonomiska och ideella intressen, men också att skapa utrymme för brett och internationellt utbyte mellan författare och översättare. Författarförbundet erbjuder även rådgivning för allmänheten. Medlem i organisationerna KLYS, Copyswede, Bonus Copyright Access och ALIS.

Det ska påminnas om att det tredje området i kultursamverkansmodellen – biblioteksverksamhet – i förordningen utvidgades 2015 (enligt 2015/16:RFR4) med läs- och litteraturfrämjande. De allra flesta regionerna har sedan dess tagit denna utvidgning på allvar i så måtto att litteraturen har tilldelats ett eget avsnitt i kulturplanerna och därmed också behandlas som en självständig konstform, som det åttonde konstområdet. De senaste exemplen är Uppsalas, Jönköpings, Västmanlands respektive Norrbottens kulturplan som under 2022 även ligger ute på remiss. Västernorrland har anmärkningsvärt valt att inte göra så och skiljer sig därför betänkligt från övriga kulturplaner. I planen beskrivs detta hopklumpade område på en halv sida med fem målsättningar att infria senast 2026. De fem punkterna går ut på att 2026 ska fler i Västernorrland läsa, skriva och skapa efter sina förutsättningar. Författare ska kunna leva och utvecklas i regionen, en mångfald röster ska höras, nätverken inom området ska stärkas, biblioteken ska stärkas i sin roll som litteraturförmedlare och det ska finnas tillgång till bibliotek och litteratur i hela regionen.

Litteraturområdet ges alltså inget större utrymme i planen, då det är hopklumpat med biblioteksutveckling och läsfrämjande. Nog är läsande och skrivande förbundna med varandra, men att alltid nämna dem i samma kontext leder lätt till att båda får mindre utrymme. Eller, vilket oftare är fallet, till **att fokus flyttas till läsfrämjande på bekostnad av litteraturen som konstform**. Både under dialogfasen av kulturplaneprocessen och nu i förslaget till plan kantraras området mot barns och ungas läsning, tillgång till bibliotek, informationssökande, digital delaktighet. Jätteviktiga frågor. Men utan böcker finns det heller inget att läsfrämja om, och därför måste man också se det som ett enskilt viktigt uppdrag att främja litteraturen som konstform. Regionen nämner åtta fokusområden för Regionbibliotek Västernorrland och endast ett av dem rör litteraturen som sådan.

En av regionens målsättningar för planperioden är att författare ska ha goda möjligheter att leva och utvecklas i regionen, men detta känns lite gripet ur luften. Andra mål är att stärka nätverk – som vanligt – inom litteraturen, och att biblioteken ska ha god tillgång till litteratur i hela regionen. Biblioteken ska även stärkas i sin roll som förmedlare av litteratur. Bibliotekens roll i att göra litteraturen tillgänglig för alla kan inte underskattas, men det måste till litteratur för att det ska kunna ske.

Författarna behöver stöd och "goda produktionsmöjligheter". Det betyder i många fall arbetsro. Därför är det ibland olyckligt att många författare måste lägga merparten av sin tid på att jaga uppdrag utanför sin egentliga verksamhet för att kunna leva. Skapa nätverk och samarbete är förstås en bra sak, men vi önskar att regionen ville uttrycka en mer konkret ambition, allra helst införa regionala arbetsstipendier för författare, eller åtminstone avlasta lite genom att hjälpa till att både skapa och förmedla uppdrag åt författarna. Man kan jämföra med Region Uppsala, som framgångsrikt och med stor uppmärksamhet

inrättat arbetsstipendier för litterärt verksamma i regionen. Det är alldeles uppenbart att sådana åtgärder visar att litteraturen behandlas som en självständig konstform i den regionen.

Dessutom finns bara ett enda ett vistelsestipendium att söka i Västernorrland – Författarförbundet efterlyser fler! Samt även enklare möjligheter att få vistas någonstans och skriva, kanske tillsammans med andra. En annan bra sak är seminarier och utbildningar, inte bara för själva skrivandet utan också för att lära sig mer om villkoren för småföretagare, vilket författare, översättare och andra aktiva inom ordområdet oftast är. Denna typ av ambitioner skulle vi gärna se från regionens sida för att skapa det regionen kallar goda produktionsmöjligheter.

När det gäller frågor som yttrandefrihet, avtalsenlig ersättning och fristadsfrågan nämns ingenting om detta specifikt för ordområdet. Dock framgår det övergripande sett att Region Västernorrlands ambition är att kunskapen kring avtalsrätt, upphovsrätt och ersättningar ska stärkas. Författarförbundet förväntar sig att upphovsrätten respekteras och att skäliga ersättningar alltid utgår. Vidare heter det att biblioteken ska arbeta för stärkt yttrandefrihet, men utan exempel och utan att ordet nämns någon annanstans i planen, utom i de nationella målen. Fristadsfrågan nämns inte alls i denna remissversion.

8 Sammanfattning

KLYS övergripande intryck av Region Västernorrlands förslag till ny kulturplan för 2023-2026 är positivt. Vi finner en generell god kompetens hos regionen med insikter kring flera konstnärspolitiska perspektiv. Vi efterlyser dock mer konkretion i fråga om vad regionen behöver utveckla och tydligare prioriteringar i sak för kommande planperiod.

Denna kulturplan är mycket kortfattad och mer strukturellt strategisk än konkret innehållsfull. Därför är det svårt att konkret i korta ordalag besvara de tre frågor som regionen har ställt i remitteringen av planen – vi låter detta remissyttrande i sin helhet ge svar på dessa frågor:

- Hur väl fångar de tre målområdena upp våra gemensamma ambitioner?
- Rymmer de konst- och kulturområdesspecifika målen tillräcklig bredd och styrning för genomförande av kulturplanen?
- Saknas något perspektiv i beskrivningen?

KLYS ställer sig undrande till i vilken grad utomstående parter/kulturlivets aktörer får möjlighet att involveras i eller påverka innehållet i de årliga aktivitets-/handlingsplanerna. Eftersom den fleråriga planen är så strukturellt övergripande i sig borde väl nog även dessa årliga planeringsdokument remitteras i sig, för att den demokratiska processen ska fungera tillfredsställande.

Vi vill slutligen tacka Region Västernorrlands kulturförvaltning för att vi gavs tillfälle att inkomma med dessa synpunkter på remissversionen av regionens kulturplan 2023-2026. Vi ser fram emot fortsatta samtal om kultur- och konstnärspolitiska frågor, både med kulturförvaltningens tjänstepersoner och regionala politiker.

För KLYS,
Carl Liungman
Regionalpolitisk strateg